

Principy soukromého práva a jejich vyjádření a nalézání v obchodním právu a mezinárodním právu soukromém

Zpráva z kolokvia

V pátek 20. října 2017 se na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v rámci projektu specifického vysokoškolského výzkumu (SVV)¹ uskutečnilo kolokvium na téma *Principy soukromého práva a jejich vyjádření a nalézání v obchodním právu a mezinárodním právu soukromém*.

Kolokvium zahájil odborný asistent na katedře obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy a zároveň hlavní řešitel projektu *JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.*, který přivítal přítomné vystupující i hosty a poděkoval jim za jejich dosavadní práci v rámci výzkumného projektu. Poté předal slovo *prof. JUDr. Stanislavě Černé, CSc.*, vedoucí katedry obchodního práva, jež představila jednotlivé účastníky i harmonogram kolokvia. To bylo již tradičně rozděleno do dvou bloků, a sice na blok s příspěvky týkajícími se obchodního práva a blok mezinárodního práva soukromého.

Jako první se slova ujal *Mgr. Josef Szmuda*, externí doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, a to s vystoupením *Zásada autonomie vůle v právu obchodních korporací*. Autor vychází z přesvědčení, že stěžejní zásadou soukromého práva, tedy i práva obchodních korporací, je autonomie vůle. Chceme-li proto zkoumat kogentnost a dispozitivitu tohoto právního oboru, je zapotřebí analyzovat, jakým způsobem se autonomie vůle v právu obchodních korporací projevuje a jak je omezována. Po určení těchto limitů, mezi něž jsou tradičně řazeny např. dobré mravy, veřejný pořádek či tzv. statusové právo, dospěl vystupující k dílčímu závěru, že všechny kategorie limitů autonomie vůle lze podřadit pod obecný požadavek, aby právní jednání bylo souladné se smyslem a účelem zákona. Smysl a účel právní normy lze tudíž považovat za základní kritérium pro identifikaci právní normy jakožto kogentní nebo dispozitivní. Při souzení konkrétní normy je ale nutno zdůraznit také význam právní interpretace, kterou lze obecně rozdělit na analýzu strukturálních prvků právní normy a na navazující výkladovou analýzu využívající klasické juristické metody interpretace právní normy. Aby mohla být norma považována za kogentní, musíme výkladem nalézt právní zásadu, kterou má kogentní norma chránit. Ke konečnému závěru o tom, zda se jedná o normu kogentní, však musí být proveden rovněž test proporcionality, ve kterém zásada chráněná příslušnou normou převáží nad zásadou autonomie vůle. Až v takovém případě je možné úsudek o kogentnosti normy učinit. Zásada autonomie vůle a její limity nicméně nemá v právu obchodních korporací význam pouze pro rozlišení kogentních a dispozitivních právních norem, ale sehrává stěžejní roli i při určování limitů autonomního jednání subjektů právních vztahů. Proto ani v otázkách upravených jinak dispozitivními normami nesmí účastníci právních vztahů tyto limity překročit (typicky např. společníci při změnách společenské smlouvy).

Následně přišel na řadu *Mgr. Jan Flídr*, interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, jehož předmětem zájmu se stala *Odpovědnost člena statutárního orgánu za škodu způsobenou při výkonu funkce třetí osobě*. Jak samotný název napovídá, autor se věnoval problematice přímé delikt ní odpovědnosti členů statutárního orgánu za škodu způsobe-

¹ Společný projekt Katedry obchodního práva a Centra zdravotnického práva Právnické fakulty UK na téma *Principy soukromého práva a jejich vyjádření a nalézání v obchodním právu, mezinárodním právu soukromém a medicínském právu* (SVV č. 260 362).

nou třetím osobám při výkonu funkce, respektive při plnění úkolů společnosti. Vystupující obhajoval závěr, že po nabytí účinnosti zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, se neuplatní dosavadní rozhodovací praxe Nejvyššího soudu, podle níž člen statutárního orgánu neodpovídá třetí osobě za jím způsobenou škodu, jednal-li v zájmu obchodní společnosti (srov. usnesení ze dne 28. 8. 2014, sp. zn. 6 Tdo 499/2014). Autor příspěvku argumentoval, že platný občanský kodex odpovědnost člena statutárního orgánu vůči třetím osobám nemodifikuje. Jako na jakoukoli jinou osobu se proto na něj vztahují pravidla upravená v § 2909 a násl. o. z., a za podmínek tam uvedených mu vzniká povinnost nahradit škodu, kterou svým jednáním způsobil. Člen statutárního orgánu by nebyl povinen k náhradě škody pouze tehdy, pokud by jiné zákonné ustanovení jeho odpovědnost vyloučilo či modifikovalo, jako tomu bylo za dřívější právní úpravy v § 420 odst. 2 věty druhé obč. z. Nový kodex však přímou delikt ní odpovědnost člena statutárního orgánu *a priori* nevylučuje, a proto se i na něj uplatní obecná ustanovení o povinnosti nahradit škodu vzniklou jeho jednáním. Nepřevzetí pravidla § 420 odst. 2 věty druhé obč. z. nelze přitom považovat za opomenutí, či snad dokonce chybu zákonodárce. Naopak. Není legitimního důvodu zcela zbavit poškozeného práva domáhat se náhrady škody po „faktickém“ škůdci pouze proto, že se dopustil protiprávního jednání při plnění úkolů pro principála. Především úprava do značné míry popírala preventivní a reparační funkci delikt ního práva a byla z komparativně právního hlediska výjimečná. Autor proto uzavřel, že naplní-li člen výkonného orgánu při výkonu funkce od 1. ledna 2014 svým jednáním skutkovou podstatu deliktu, vznikne mu povinnost nahradit poškozené osobě způsobenou újmu. Poškození tak mají možnost se obrátit se svým nárokem na náhradu nejen na společnost, které se jednání člena jejího statutárního orgánu přičítá, ale i na člena statutárního orgánu jako faktického škůdce.

V pořadí třetím vystupujícím se stal *Mgr. Bc. Daniel Lála*, taktéž interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, jenž se zabýval možností *Odstoupení z funkce člena statutárního orgánu veřejné obchodní společnosti?* V počátku svého vystoupení upozornil na problematičnost třetí věty § 59 odst. 5 z. o. k. i na protichůdné názory doktríny týkající se aplikace tohoto pravidla na osobní společnosti. Na základě analýzy právních úprav německy mluvících zemí a úprav historicky platných na našem území dospěl autor k závěru, že členství ve statutárním orgánu osobní společnosti vzniká ze zákona a je spojeno s podílem. Poukázal také na vývoj úpravy v obchodním zákoníku, kdy tzv. velká novela obchodního zákoníku (zákon č. 370/2000 Sb.) představila speciální pravidla pro jednostranné vypovězení obchodního vedení a zastupování společnosti. Zdůraznil, že důvodová zpráva k novele uvedla, že obecné pravidlo dopadající na členy voleného orgánu (§ 66 odst. 1 obch. z.), které je obdobou stávajícího pravidla § 59 odst. 5 z. o. k., není na osobní společnosti použitelné. S vědomím tohoto historického vývoje a s ohledem na povahu členství ve statutárním orgánu osobní společnosti, které vzniká *ex lege* s případnou modifikací prostřednictvím společenské smlouvy, autor dovodil, že § 59 odst. 5 z. o. k. na členy statutárního orgánu osobní společnosti nedopadá. Dále uvedl, že ze stejných důvodů se na členy statutárního orgánu osobní společnosti neaplikuje ani § 160 o. z., neboť člen statutárního orgánu osobní společnosti není členem voleného orgánu ve smyslu § 152 odst. 2 o. z. Užití nenalézá ani § 2440 odst. 1 o. z. Přestože totiž mezi členem statutárního orgánu a společností vzniká *ex lege* příkazní vztah, aplikace pravidla je vyloučena speciální povahou členství ve statutárním orgánu osobní společnosti. Na konci svého vystoupení pak autor dovodil, že člen statutárního orgánu osobní společnosti nemůže ze své funkce jednostranně odstoupit, jedinou možností je tak změna společenské smlouvy

(§ 106 odst. 1 ve vazbě na § 99 z. o. k.). Na druhou stranu však připouští, aby právo člena statutárního orgánu zakotvila společenská smlouva.

Poté se slova ujal *JUDr. Jakub Matocha*, externí doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, který vystoupil s tématem *Smluvní volnost soukromých vojenských a bezpečnostních společností*. V úvodu uvedl, že soukromé vojenské a bezpečnostní společnosti (SVBS) jsou termínem relativně známým, avšak v podmínkách českého právního prostředí blíže nezpracovaným. Pozornost byla zaměřena na rozsah smluvní volnosti SVBS vztahující se primárně k obsahu smlouvy o bezpečnostní činnosti mezi objednatel a poskytovatelem bezpečnostní služby, respektive k předmětu jejího plnění. Autor se pokusil analyzovat rozsah smluvní volnosti kontrahentů prostřednictvím omezení vyplývajících ze zákona o bezpečnostní činnosti coby *lex specialis* a občanského zákoníku jako *lex generalis*. Popsána proto byla ustanovení omezující smluvní volnost SVBS jak u konkrétních bezpečnostních činnostech, tak zejména obecně ve vztahu k explicitně nevyjádřeným, avšak běžně sjednávaným bezpečnostním činnostem. Ze zákona o bezpečnostní činnosti lze zmínit např. základní povinnosti zaměstnanců bezpečnostních služeb, mezi které mj. patří povinnost dbát cti, vážnosti a důstojnosti jiných osob i své vlastní a nepřipustit, aby jiným osobám v souvislosti s výkonem soukromé bezpečnostní činnosti vznikla bezdůvodná újma. Uvedené omezení lze chápat jako základní mantinely výkonu soukromé bezpečnostní činnosti, a tedy i obsahu smluvního vztahu, což se projeví zejména při sjednávání obsahu smlouvy o ochraně osob a majetku, jakož i detektivních služeb, avšak i jiných inominátních smluv o bezpečnostní činnosti. Za podstatnou limitaci lze v rámci druhé zmiňované činnosti, tj. detektivních služeb, taktéž považovat i omezení vztahující se k obsahu smlouvy, jejímž předmětem nesmí být kupř. zjišťování národnostního, rasového nebo etnického původu, sexuální orientace, politických postojů, členství v odborových organizacích, nebo náboženského či filozofického přesvědčení. Výše citovaná, avšak i další zjištěná omezení smluvní volnosti byla v příspěvku následně aplikována na politologickou typologii SVBS rozlišující společnosti podle charakteru činnosti mj. na bojové (*combat*), výcvikové (*training*), podpůrné (*support*) a bezpečnostní (*security*). Bylo zjištěno, že rozsah smluvní volnosti kontrahentů v obsahu smlouvy o bezpečnostní činnosti se bude snižovat s rostoucí mírou „vojenského“, resp. invazivního charakteru jejich činnosti dotýkající se lidských práv.

První blok pak zakončil *Mgr. Petr Tomášek*, interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, a to s příspěvkem na téma *Novela zákona o registru smluv – výkladové nejasnosti tzv. obchodní výjimky*. Autor upozornil, že novela zákona o registru smluv provedená zákonem č. 249/2017 Sb. je první legislativní reakcí na problémy, které s sebou nový zákon přinesl. V jádru novely stojí tzv. obchodní výjimka [§ 3 odst. 2 písm. r) z. r. s.], dle níž povinné uveřejnění nedopadá na smlouvy uzavřené určeným okruhem právnických osob, pokud jsou tyto smlouvy uzavřeny v běžném obchodním styku v rozsahu předmětu činnosti nebo podnikání uvedené právnické osoby zapsaného ve veřejném rejstříku. Právě explicitní zmínka o předmětu činnosti nebo podnikání zapsaného do veřejného rejstříku působí aplikační problémy, neboť tento požadavek je dle stávající judikatury (např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. 5. 2007, sp. zn. 32 Odo 613/2005, či ze dne 9. 12. 2009, sp. zn. 23 Cdo 3867/2007) zahrnut již v pojmu běžného obchodního styku. Mohlo by se proto zdát, že výjimka dopadá jen na případy, kdy povinný subjekt aktivně realizuje svůj předmět činnosti nebo podnikání, tedy kdy nabízí své zboží nebo služby. Mělo-li však přijetím novely dojít k ochraně obchodně citlivých informací a předejití konkurenčních rizik, je nutno výjimku vztáhnout i na činnosti, které jsou pro tento výkon

nezbytné či s ním bezprostředně souvisí, tedy i např. na nákup potřebných surovin či opravu výrobních zařízení. Jako nedotaženou můžeme hodnotit i ochranu dobré víry (§ 7 odst. 3 z. r. s.). Ta sice chrání platnost smlouvy, která v rozporu se zákonem nebyla uveřejněna, pokud byl povinný subjekt v dobré víře, že naplňuje zákonnou výjimkou pro neuveřejnění, na účinnost smlouvy však nedopadá. V případě chybného uveřejnění tak sice zůstane v rukou smluvních stran tuto vadu napravit a učinit smlouvu účinnou, na dosavadní průběh smluvního vztahu se však užijí ustanovení o bezdůvodném obohacení. Lze proto očekávat, že smluvní strany budou na tuto skutečnost při uzavírání smluv reagovat, např. sjednáním povinnosti uzavřít v budoucnu dohodu o novaci závazku. Vyloučeno ani není, že debata nad zákonem o registru smluv bude v budoucnu opětovně zahájena a že tento předpis dozná další legislativních změn.

Po posledním vystoupení z prvního bloku proběhla diskuze k jednotlivým příspěvkům. Po ní zahájila *JUDr. Mgr. Magdalena Pfeiffer, Ph.D.*, odborná asistentka katedry obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy, druhou část kolokvia týkající se mezinárodního práva soukromého.

První vystoupila *Mgr. Helena Skalská*, externí doktorandka Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Ve svém vystoupení s názvem *Princip ochrany slabší smluvní strany v mezinárodním právu soukromém* se zaměřila na ochranu spotřebitele v mezinárodním právu soukromém. Na začátku příspěvku se pokusila zodpovědět otázku, proč si spotřebitelé právní ochranu zaslouží. Důvodem je tzv. racionální apatie spotřebitelů, neboť s ohledem na obvyklou hodnotu spotřebitelských smluv není racionální, aby si spotřebitel zjišťoval informace o obsahu cizího práva a jeho výhodnosti či nevýhodnosti, neboť náklady, jež by k takovému postupu musel vynaložit, by snadno přesáhly hodnotu smlouvy. V případě otázek mezinárodního práva soukromého pak k vyrovnání postavení stran efektivně neslouží ani uložení informační povinnosti podnikateli, proto je nutná regulace samotné transakce omezením autonomie vůle smluvních stran. Cílem je nejen ochrana práv jednotlivých spotřebitelů, ale také zabránění tzv. *race to the bottom*, kdy se podnikatelům nevyplatí nabízet rozhodné právo či soud pro spotřebitele výhodnější, neboť tato skutečnost by rozhodnutí spotřebitele o přistoupení k transakci neovlivnila. Nepřistoupení k ochraně spotřebitelů v mezinárodním právu soukromém by tudíž mohlo mít negativní dopady i na trh jako celek. Autorka upozornila také na aktuální vývoj řešení spotřebitelských sporů, konkrétně na tzv. ADR (*alternative dispute resolution*) a online řešení sporů ve smyslu právní úpravy EU. V této souvislosti zastává názor, že i přes značnou podporu těchto alternativ, zejména pak za účelem podpory jednotného digitálního trhu, není aktuální situace ideální. Problémy může způsobovat např. nedostatek zkušeností subjektů ADR s určováním rozhodného práva, což je o to složitější u spotřebitelských smluv, a s případnou následnou aplikací cizího práva. Pokud je totiž příslušnost mnohých ADR subjektů dána podle sídla podnikatele, budou muset tyto subjekty s velkou pravděpodobností vycházet také ze zahraničních úprav spotřebitelského práva, bude-li takový podnikatel zaměřovat svou činnost i na jiné členské státy. Evropské mezinárodní právo soukromé totiž vychází z principu ochrany spotřebitele, když při určení rozhodného práva omezuje autonomii vůle stran tak, aby byla spotřebiteli poskytnuta minimálně ochrana v rozsahu jeho domácího právního řádu.

Poté přišel na řadu *Mgr. Dominik Králík*, interní doktorand Právnické fakulty Univerzity Karlovy, jenž vystoupil s tématem *Obchodní vedení v nadnárodním koncernu*. Důležitost této problematiky je dle autora dána již tím, že se koncerny s mezinárodním prvkem stanou v budoucnu ještě častějším a samozřejmějším jevem, než je tomu dnes. Proto by

jejich existenci měla reflektovat nejen úprava národní, ale rovněž právo unijní i mezinárodní. Mezinárodní úmluvy týkající se koncernového práva v současné době nicméně neexistují. Ani unijní úprava na tom není o mnoho lépe, neboť v ucelené podobě rovněž neexistuje. Existují ustanovení pouze dílčího a v souhrnu značně roztržitého charakteru. O to větší význam proto mají jednotlivé národní hmotněprávní (nikoli kolizní) úpravy. Při posuzování, jaký právní rámec na koncern aplikovat, je rozhodné, jaké obchodní společnosti koncern sdružuje, resp. jakým právem se tyto společnosti řídí. Pro vztah mezi společnostmi z členských států Evropské unie bude rozhodné unijní kolizní právo, v koncernu zahrnujícím společnosti z Evropské unie i mimo ni pak bude platit, že pro vztah mezi společnostmi z členských států Evropské unie bude rozhodné unijní kolizní právo a pro vztah mezi společnostmi z jiných států, jakožto i pro vztah mezi společnostmi z členského státu Evropské unie a jiného státu, se použijí kolizní normy mezinárodního práva soukromého. Vždy však platí, že v otázkách, které nejsou unijním kolizním právem upravené, bude třeba pro zjištění rozhodného právního řádu aplikovat národní kolizní normy státu, který je pro řešení konkrétního sporu příslušný. Autor proto dovozuje, že v oblasti koncernového práva je nevyhnutelná práce s ustanoveními tuzemského zákona o mezinárodním právu soukromém, který z tohoto důvodu není pouze zbytkovou právní normou.

Na samý závěr kolokvia přednesla svůj příspěvek studentka Právnické fakulty Univerzity Karlovy *Aneta Bernardová*, která se zaměřila na *Mediace investičních sporů – naděje pro budoucnost*. Popsala, že se investiční arbitráže stávají stále pomalejším a zdouhavějším řešením sporů. Mediace oproti tomu těmito nešvary nejen netrpí, navíc poskytují stranám rovné postavení. Při řešení investičních sporů formou mediace neplatí, že by iniciátorem mohl být pouze investor a nikoli také stát. Navíc se investiční mediaci může účastnit i organizační složka státu, která učinila rozhodnutí, jež je důvodem sporu. To u investičních arbitráží není možné, procesu se zpravidla účastní pouze profesionální právníci. Problémy, které s sebou investiční arbitráže nesou, vedly k tomu, že se takový způsob řešení sporů stal částečně nástrojem vydírání investorů vůči státu. Známé jsou případy týkající se zákonů upravujících balení tabákových výrobků. Proti takovýmto pravidlům, kterými stát zavádí jednoduché a odstrašující balení cigaret, aby odradil obyvatele od kouření, se tabákoví výrobci s oblibou brání právě formou arbitráží. Ty jsou přitom zejména pro malé a rozvojové země nejen finanční, ale i personální zátěží. I z tohoto důvodu přibyl do nedávno schválené (ač následně prezidentem Trumpem zrušené) dohody *Trans Pacific Partnership* článek, který zakazuje investiční arbitráže týkající se tabákových výrobků. Některé země, jako např. Brazílie, dokonce již přestaly uzavírat dohody, které by umožňovaly řešit investiční spor formou arbitráže. I díky tomu se zřejmě můžeme v budoucnu těšit na rozvoj řešení investičních sporů formou mediací.

Po skončení debaty k obsahu vystoupení z druhého bloku kolokvia *JUDr. Daniel Patěk, Ph.D.*, poděkoval všem vystupujícím a ocenil odbornost jednotlivých příspěvků. Poděkování patří také Právnické fakultě Univerzity Karlovy, na jejíž půdě se kolokvium uskutečnilo.

Mgr. Petr Tomášek*

* Mgr. Petr Tomášek. Autor působí jako interní doktorand katedry obchodního práva Právnické fakulty Univerzity Karlovy. E-mail: tomasekp@prf.cuni.cz.